بسم الله الرحمن الرحیم

دافغانستان اوپښتو تاریخ ته لنډه کتنه

Ketabton.com

لیکوال او راټولونکي : محمد الیاس حمیم

(c) ketabton.com: The Digital Library

دهیواد ستراو نومیالۍ شخصیت احمدشاه بابا
فرهنګی، ټولنیز ژوند، او لاسته راوړنې

(c) ketabton.com: The Digital Library

احمد خان دزمان خان زوی او ددولت خان سدوزايي لمسی په(ړ1722) زکال چې د(1101 هجري لمريز سره برابر دی په هرات کی زيږيدلی دی. په پنځه ويشت کلنۍ کي دشيرسرخ زيارت په جرګه کی واک ته ورسيد. دغنمو وږی دکابلی صابر شاه له خوا چې يو ديندار شخص و دنوموړی په پټکی کي دشاهی سنبول په عنوان وتومبل شو. په دی توګه احمد شاه بابا واک ته ورسيد. نوموړي له ټاکل کيدو څخه وروسته لاندې ټکي دموخو په توګه په پام درلودل:

1)دمرکزي قدرت بيا جوړول اويو والی.
2)دافغانستان دطبيعی پولو امن، چې له اموسيند څخه يې دسند او هند تر سينده پوری اوږدوالی درلود.احمد شاه بابا په ځينو کارونو لاس پوری کړ. هيواد ته يې له سياسی او اقتصادي اړخه يووالی وروبابنه. دقبايلو ترمنځ اختلافونه يې له منځه يوړل. خلک يې وهڅول چې دهيواد په ګټو او تاوانونوکی سره شريک شي.
چارواکوته دمشهوری ورکولو لپاره يې دمشرانو دتلپاتی جرګي بنسټ کينود.ددي پروګرامونوديلی کولو اوموخوته درسيدلو په موخه يې، دمذهبي ډلو ملاتړ په پام کی ونيوه.
دخپل تولنيزدريځ دټينګښت لپاره يې دخپينۍ داړيکو په ټيدګښت لاس پوري کړ.
احمدشاه بابا دښه استعداد په درلودلوسره په ټولو برخو کې زياروايست او ددولت دچارودپرمخ بيولو په لاره کی ډيری ستونزی وګاللې.

داحمد شاه بابا کارنامې

احمدشاه بابا دمعاصر افغانستان دبنسټ ايښودونکی په توګه ددې خاوری په جوړښت او دقومونو ترمنځ ديووالي په رامنځته کولو کی برياليي شو.له همدی امله دځانګړي ځای درلودونه برخمن و.
نوموړی هغه پاچا وه چی تاج يې پرسر نه ايښوده،تشريفات يې نه خوښيدل پټکی يې تاړه او دځمکي پر مخ کښيناسته. هغه له خلکو سره نيغه اړيکه درلورده. دسوله ييزه شخصيت په توګه يې دخلکو په شخړو کي پريکړې کولی. په ورين تندی يې کړکيچونه يې په سوله ييزډول حلول.احمدشاه بابا په سياست کی دنرمښت پلوی و اوتل به يې دوستۍ له لاری چلند کا وه سره له دی چې دخاورې دپراخوالی هوډ يې درلود،له وينو تويولو نه يې ډډه کوله. دده دښو او نيکو اخلاقو له امله ورته بابا لقب ورکړل شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

داحمد شاه بابا پوځی سوقیات

احمد شاه بابا کله چی واک ته ورسید، له هغه څخه وړاندې افغانستان دپردیو قواو په وسیله تجزیه او نیول شوی و. څکه نو احمدشاه بابا دپخوانیو له لاسه تللو سیمودلاسته راوړلو اودطبعی سرحدونو دټاکلو لپاره یولړ سفرونه او پوځي سوقیات پیل کړل چی هریو یې جلا جلا ارزښت لری چی دهغو له جملې څخه اووم سفردپانیپت جګړه ذکرکوو.

اووم سفر دپانیپت جګړه(1760_1761)زیړدیز

په ختیځ کی احمدشاه بابا دا سفر ددیراهمیت وړدی، څکه په (1758) م کال کې په هند کی مهمی پیښي رامنځ ته شوی. لومړی دپنجاپ سیکانو پاڅون وکړ، ورپسې مرهټیانو دهند مرکزي اوشمالی برخو ته داخل شول اودریم ته چی اسلامی حکمت چی مسلمانانو جوړ کړی و، له منځه لاړ. په هغه وخت کی چی احمدشاه بابا دنصیرخان بلوچ په تکولومصروف و، دمرهټیانومشر(سندیا) مرکزی هند ته ورسید.راجپوتانو اوجټانو سره یې اتحاد وکړ او سندیا دپنجاپ لوری ته حرکت وکړ. ادینه بیګ هم ورسره یوځای شو اوپنجاب یې ونیو. شهزاده تیموراو سردارجهان خان پیښور ته شاتګ وکړ.
کله چی احمدشاه بابا له بلوچستان څخه دډمن شو ددیرش زره پوځیانو سره دبولان ددرې له لاری سند ته ورسید اوله شهزاد تیمور اوجهان خان سره یو ځای شو، دپنجاب لوری ته یې حرکت وکړ سندیا او غازی الدین چی څنګه د احمدشاه بابا له حرکت څخه خبر شول، له نجیب الدوله سره یې سوله وکړه اودډهلی لوری ته روان شول، په ډهلی کی یې دویم عالمګیر وواژه اوکړوسی یې پاچا کړ، په دغه وخت کی احمدشاه بابا له درې قواو سره مخامخ شو، لومړنی دسندیا قوا، دډهلی له لاری په اوړدو کې، دویمی قوې په(هولګر) پوری اړه درلوده جمنا په کیڼ لوری کي ځای پرځای وه او دریمه قوه د(جنګورا) او غازی الدین وه.

څنګه چی جګړه پیل شوه، درې ګونه قوا وی داحمدشاهي دځواک پروړاندی ماتی وخوړه، کله چی غازی الدین اوجنګورا دسندیا له ماتي خبر شول، ډهلی یې پرېښود او وتښتېدل. دمرهټیانو مشر(بالاباجي) دمرهټه وټولو مشرانو ته خبرورکړ،چی نوی لښکر ترتیب کړی اوراجپوتانو به مرهټه و سره اتحاد وکړچی شمیر یې دوولکو ته رسیده په داسی حال کی چی داحمدشاه بابا دپوځیانو شمیر شپیته زره و، دپانی پت په ډګر کې دیره لویه جګړه ونښته افغانان فاتح او مخالفو ماتي وخوړه، احمدشاه بابا ډهلی ته داخل شو. دډهلی تخت یې

(c) ketabton.com: The Digital Library

شهزادهعلی ګوهر،سیاسی او اداری چاری يې شجاع الدوله او پوځی چاری يې نجيب الدوله ته وسپارلې او پخپله کندهار ته راستون شو.

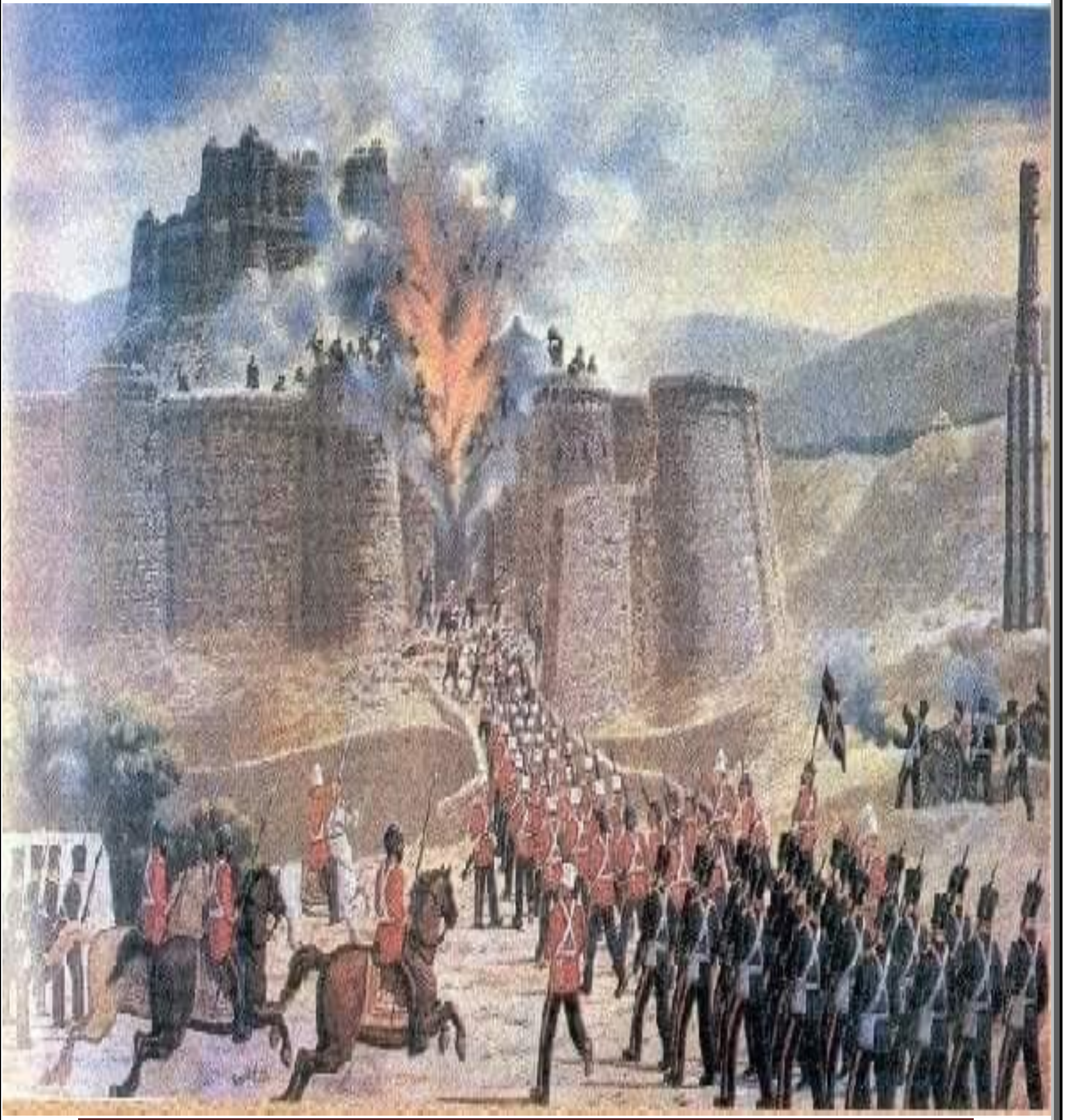

(c) ketabton.com: The Digital Library

د احمد شاه بابا فرهنګي او ټولنيزې کړنې

د دغي عاليقدر پښتون امپراطور په وخت کې ادب او فرهنګ ته هم کار شوی ؤ، په خپله احمد شاه بابا په معنوي لحاظ هم يوه وتلې څېره وه او دده د اشعارو ديوان دده پر معنوي څېره ستر شاهد دی، د تصوف او عرفان سره علاقمند ؤ، خو په شعر کې يې حماسي هم ځای لره، د تاريخي افتخاراتو د ساتنې له پاره يې په (1754م) کال يې په کندهار کې د بيت الاشراف په نوم لومړنی موزيم جوړ کړو، همدارنګه د تاريخ له ثبت سره يې هم علاقه لرله، نو ځکه يې په درباري تشکېلاتو کې د دولتي مؤرخ له پاره يو مقام منځ ته راوړو او په (1757م) کال کې يې د دربار منشي محمود الحسيني په دغه دنده وټاکه او حسيني هم هغه مشهور تاريخ چې تاريخ احمد شاهي په نوم سره يادېږي، په دوه ټوکه کې وليکه او نور ډېر تاليفات دده په دوره کې رامنځ ته شو.

د احمد شاه بابا مړينه

دا چې احمد شاه بابا د هند له سفر څخه راوګرځېد، ډېرو جنګونو او سفرونو ستړی کړی ؤ نو په لاره کې ناروغ شو، کله چې کندهار ته ورسېد، د ناروغۍ له امله ضعيف شوی ؤ او په (1773م) کال کې يې د درملنې په خاطر مشهد ته سفر وکړو، خو کله چې افغانستان ته راستون شو، نو ډېر ضعيف شوی ؤ، په دې وخت کې يې يوه جرګه د رئيسانو او د دولت له مامورينو څخه جوړه کړه چې په نوموړې جرګه کې يې شهزاده تيمور خپل وليعهد وټاکه د جرګې غړو هم د احمد شاه بابا د نظر سره موافقت وښوده، بالاخره د احمد شاه بابا ناروغي سخته شوه او د طوبې د غره په لور ولاړ چې بالاخره هملته احمد شاه بابا د جمعې په شپه د رجب د مياشتې په شلمه د (51) کلنی په عمر سترګې له نړۍ پټې کړې او ډېر ژر دهغه د مرګ خبر په ټول افغانستان کې خپور شو، د هغه جسد مبارک يې د طوبې له غره څخه راوړو، د خرقې مبارکې تر څنګ يې خاورو ته وسپارلو، چې دده د مزار د ګنبدې ډېرليک دادی.

روح يې ښاد او جنت الفردوس يې ځای شه

(c) ketabton.com: The Digital Library

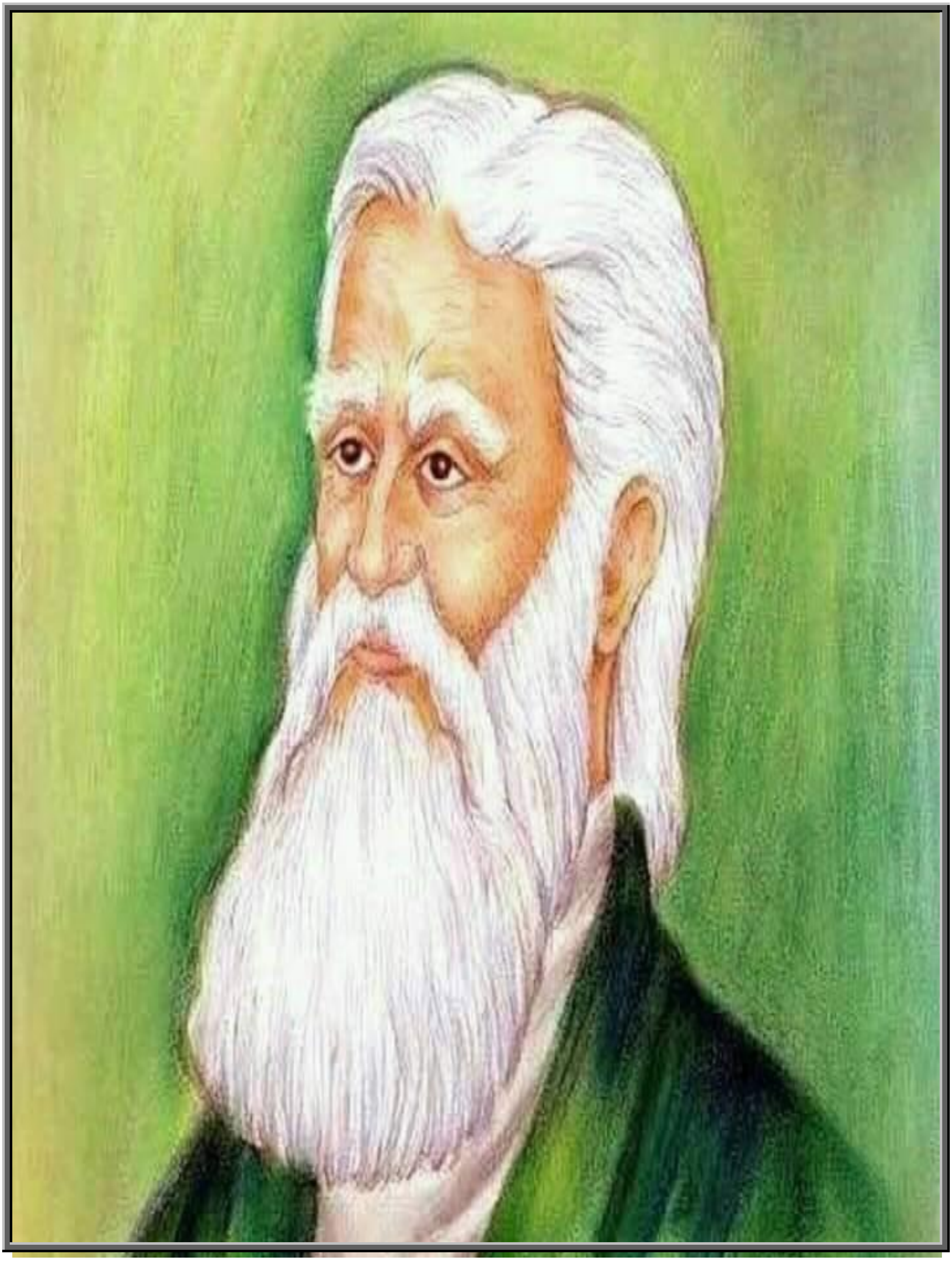

(c) ketabton.com: The Digital Library

ستراونوميالي شخصيت عبدالرحمان بابا

رحمان بابا د پېښور په هزار خانی کې دبهادر خان په يوه علم پرووره کورني کې نړی ته سترګي غړولي دي.
رحمان بابا دژوند او دزيږيدو دنيټي په هکله پوهان او محقيقين به يوه نظر نه دی خو مختلفو افکارو سره يعنی دپټی خزانې څخه ددی صوفي شاعر دژوند زمان زيږيدو نيټه د (1042) ه کال ښودلی دی خو ددی نظر سره قلندر مومند هم نظر نه دی او د هغه ژوند (1018) کال ښودلی دی.

په هر حال د رحمان بابا د ژوند زمانه دخوشحال ، ارزاني ، دولت لوانی ،ميرزاخان انصاری سره ښودل شوي دي
اودهغوی هم عصره ګڼل شوی دی څکه ده پخپله په يو بيت کی ددغه شاعرانو ذکر کړی ده لکه چې وايې:

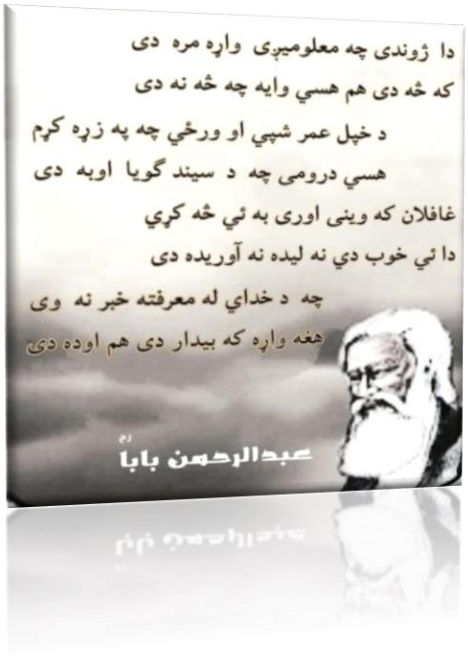

دميرزا د ارزانی دعوه به پرې کا
قدر دان دشاعرانو رحمان راغی
يا په بل بيت کي وايې:

خوشحالان او دولتان مي غلامان دي
زه رحمان په پښتو ژبه عا لمګير يم

خو د قلندر صاحب د نظر سره پو هان يو څه اختلاف څرګندوي او داسې وايې چې که رحمان بابا په (1018) کې زيږيدلی وی نو بيا يې ولې د دغو شاعرانو نه علاوه د مصری خان ګګياني ،معذ والله خان ، کامکار ختک او ځينی نورو شاعرانو ذکر ندی کړي بل داچې اشرف خان هجري وايی چې رحمان بابا (1100) نه تر (1104) کلونو پوري يو پوخ اوسنجيده شاعر وه لکه چې وايې :

درحمان په ويل ځای د لقب نشته
چې يې ما شعر منظور کړ معتبر دی

درحمان بابا ژوند په اړوند خو دقلندر صاحب نظر ديوهانو لخوا زيات دتاييد وړ ونه ګرځيد لو او په اثبات باندې رسيدلي چې دقلندر نه مخکې زيږيدلي دی رحمان بابا دشخصيت يه

(c) ketabton.com: The Digital Library

باب ویلې شو چې دی یو فقیر طبع ملنګ او صوفي شاعر وو دارایي یې نه درلوده بلکه یو غریب او درویش صفته انسان تیر شوی دی لکه چې پخپله وایي:

و

ښوک راکاندې قسم په کردګار
که درهم لرم په کورکې یا دینار
زه درهم او دینارنه لرم په کور کې
ولې ټول خلک مې بولي دنیاردار

او یا لکه چې وایي :
که زردار دزردارانو اشنایان وي
د رحمان داشنایانو تکیه خدای دی

خو دی له یوی خوا غریب وو خو له بلې خو ا هم یو خودداره انسان وه هم په دا وایي:
چې نه له ځایه چیرته خوځم
نه د هیڅ دیوه مخلوق یم منت بار

رحمان بابا په خپل عمر کې خورا ښه اشعار ویلي دي او پښتو ادبیات پری غني کړې دي خو دده داشعارو ځینی موږ ته فقط یو دیوان را پاتي دی اودنورو اشعارو په باب یې احوال نه دی ورکړل شوې لکه څنګه چې دده دزیږیدو په باب اختلاف موجود وو همدا رنګه یې دمړینی په هکله یې هم نارستې لیکنې شوې دي.
دپټی خزانې مولف محمد هوتک ابن داود د رحمان بابا دوفات کال (1118) ښودلي دی خوداسې ویل کیږي چې دا لیکنه په دقیقه نه وی رحمان بابا په خپلو اشعارو کې دشاه عالم یادونه کړی ده چې دا سړی (1119–1124) ژوندې وو لکه چې وایې:

اوس نوبت دشاه علم دی
دورتیر شو
خدازده څه بار ی شي پینبه
عا شور راشی که اختر

دعبدالرحمان بابا ددیوان په یوه سریزه کی لاکل شوی دی،چی عبدالرحمان بابا دپښتو دسجری نسبت له مخی (سړین) په سړین کی(غوریاخیل) اوپه غوریاخیلو کی (مومند) په مومندو کی (**داودزی**) په دویزو کی ابراهیم خیل دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

که څه هم رحمان بابا په قوم مومند دی خو دی ځان کوم قوم ته نه منسوبه وی او ځان دخدای (ج) دپاکی مینی ريښتيني عاشق بولی اودخدای(ج) په مينه کی ډوب دی. او دتعصب اوځان ستاينی څخه کرکه لري اودوررولی، انسانی مناسباتو دنيوی او اوخروی نيکمرغيو لاری چاری خلکو ته ورپه ګوته کوي لکه چي وايي:

زه عاشق يم سرو کار مي دی له عشقه　　نه خليل نه داودزی اونه مومند يم

او يا وايي:

دادنيا خدای له عشقه پيداکړی　　دجملوو مخلوقاتو پلار دی دا

او يا وايي:

په هر دم کی نوي نوي تماشې کړم　　زه رحمان دخدای وکړه وته حيران يم

او يا وايي:

هيڅ تغير او تبديل نه لري رحمانه　　تل تر تله بر قرار دی رب زما

او يا وايي:

که محنت که مشقت دی خو ددين دی　　په کار نه دی بل محنت په دا دنيا
بی له خدايه هرچی دی همه فانی دی　　که لذت دی که زينت په دی دنيا

او يا وايي:

چی په ورخ دشيخئ لافی کړی رحمانه!　　په شپه می له ميفروشه غواړې ولې؟

او وايي:

بد په بدو پښيماني کاندي رحمانه!　　ته په خپلو بدو نه شوي پښيمانه

او يا وايي:

دوست دشمن دسړی واړه خپل عمل دی　　هم په دا مقدار يي اجر موی په موی شی

او يا وايي:

داوبو اصل له خاورو پيدا کيږی　　خاکساران دخاکسارانو آبروی شي

اويا وايي:

دوباره دي راتله نشته په دنيا　　نن دی وخت دی که دروغ کړی که رښتيا

اويا وايي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا دنیا ده بې وفا بې وفا ده په بقا

اویا هم وایي:

نور عالم که ددنیا غمونه کاندي درحمان سره دې غم داخرت

بل دا چې په خپلو اشعارو کې دګل خان او جمال خان ددور او واقعیو یادونه کړي ده چې تر (1123) پورى ژوند یقیني دى ددغى دلایلو دځرګندولو نه وروسته داثابیتیږي چې رحمان بابا ژوند تر (1128)پورې ښودل شوې دي.

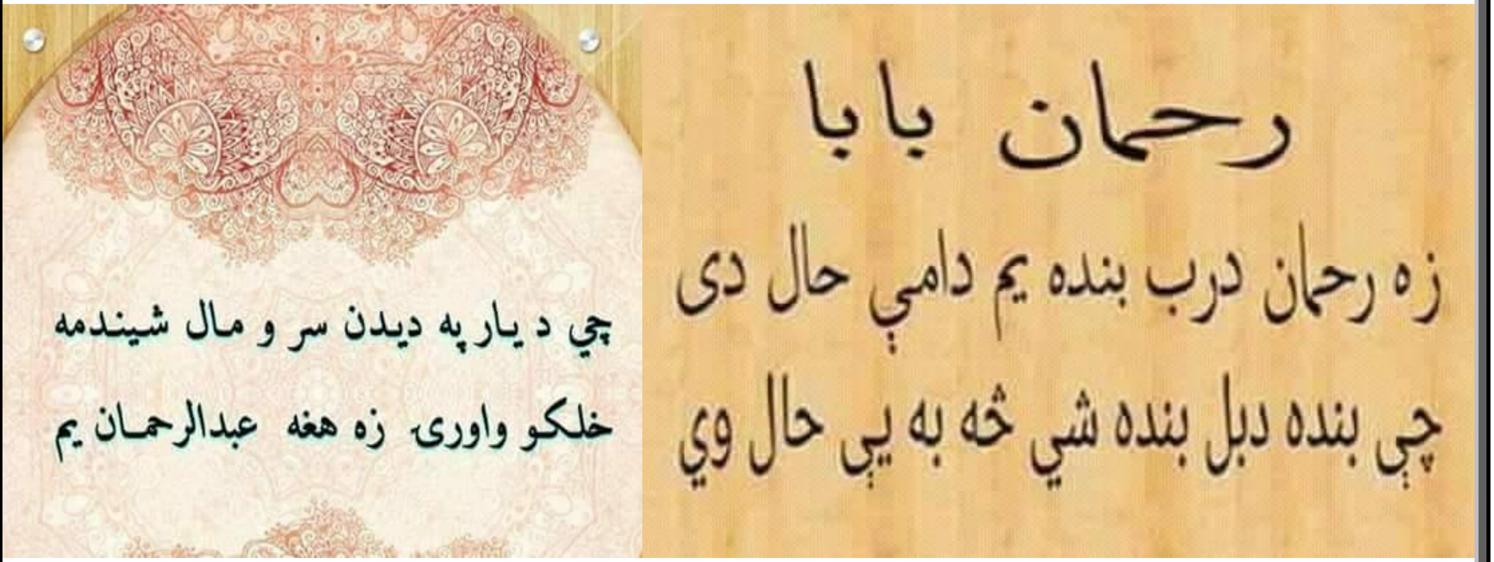

(c) ketabton.com: The Digital Library

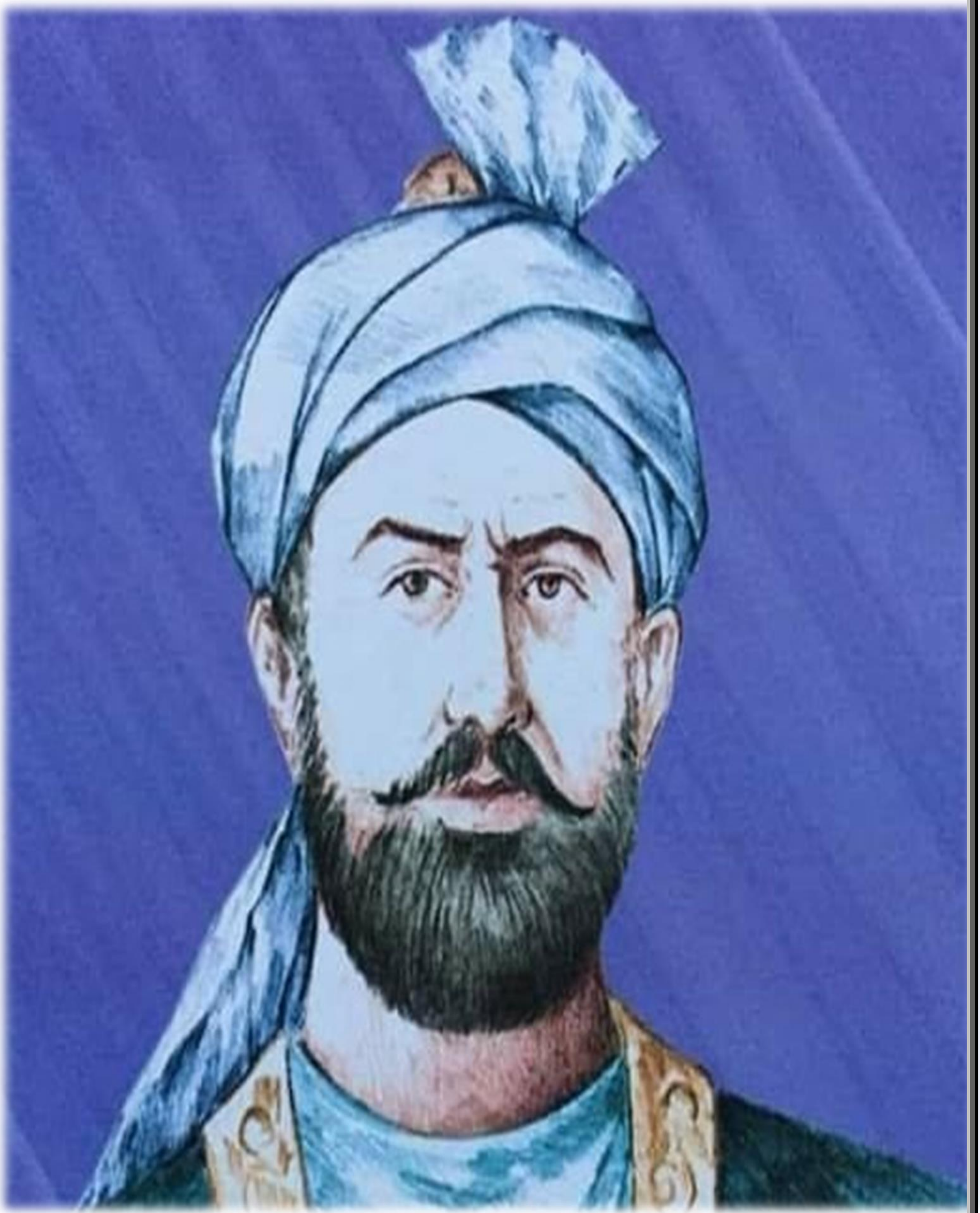

(c) ketabton.com: The Digital Library

میرویس نیکه

میرویس خان چی په حاجی میرنیکه مشهورو دیوولسمی پیړی په وروستیوکي دنازوپه نامه له یوی مور څخه چی یوه دینداره ښځه وه وزیږیده. پلاريي شاه عالم خان دهوتکوقوم له مشرانواومور یي سلطان ملخي توخي لوروه چی دواړه قومي مشرانو څخه ګڼل کیږي. په راوروسته وختونوکي څه وخت چی میرویس خان دجعفرخان سدوزی له لورسره واده وکړ، نو دنوموړي تولنیزحیثیت یي نورهم لوړکړاوځرنګه چی نوموړی یو نیک خویه،فصیح، مدبراوزړورسړی واوپه ځنګ کی یی دسوداګری دنده هم پرمخ بیوله،نوځکه په ډیره اسانی سره یی وکولی شول چی دهغه وخت کندهار په خلکوکی ښه ځای ولری.

دهمدی خصوصیاتواو صفاتو په لرلوسره د کندهارښاردکلانترپه توګه هم وټاکل شو. او په دي مقام کی دخلکو اودهغه وخت کندهار دحکومت تر منځ دواسطی په توګه یيی دنده تر سره کوله خوپه همدی حال کي یی هم دخلکوله ملاتړ څخه لاس وانه خیست اوپه هغه لیک کی چی دده لاسلیک و دګرګین له زورزیاتي څخه په کی شکایت شوی واوداصفهان دربارته ولیږل شو داکار ددي لامل وګرزیدچی میرویس خان داځل دګرګین له خواونیول شواولاس نیولی اصفهان ته ولیږل شو.

میرویس خان مخکی له دی هم اصفهان ته سفرونه کړی وو اودصفوي حکومت اودربارله وضعی سره بلد و له همدی کبله نوموړی وتوانید چی نه یوازی ځان ته برایټ ورکړي بلکی دصفوی پاچا، سلطان حسین حضورته هم ورسید او مکي ته دتللو اجازه یی هم تری واخیسته.

نوموړي په مکه معظمه کی له مذهبی عالمانو څخه د ګرچی ګرګین په وړاندی دپاڅون فتوا ترلاسه کړه.
له اصفهان څخه کندهار ته دمیرویس خان له راګرزیدو سره سم داصفهان ددربار وضعه دګرګین په وړاندی بدله شوی وه ځکه داسی ګنګوسی اوریدل کیدی چی دروسی امپراطور پترکبیر غواړي ارمنستان او ګرجستان له خپل هیواد سره ونښلوی اوداهم ویل کیدل چی ګرګین سره له خپلوعسکرو غواړی دپترکبیر سره یو ځای شی . دغه ګنګوسه ددي لامل وګرزیده چی میرویس خان له ډیرواک سره کندهارته بیرته وګرزي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نوموړی داخل په کندهار کی په ډیری حوصلی سره دپردیو په وړاندی دپاخون لاری برابری کړی. په ځانګړی توګه د(1709/1121ز)کال په پسرلی کی هغه وخت چی ګرچی لښکری د ګرګین دوراره الکساندرتر مشری لاندی دکندهاربناردارغستان او کاکړو دخپلو په نیت وتلی وی نو ډیره ښه زمینه مساعده شوه اوپه دی حال کی میرویس خان او نورقومی مشران دمانجی په نامه په یوه سیمه ییزه جرګه کی سره راټول شول اوله میرویس خان سره یی ګرګین اودصفوي دولت دیری ګرجی لښکری دکندهاربنار ته دخلوینشتومیلوپه واټن پروت کلي(ده شیخ)کی غافلګیره او بیاووژلي.

الکساندر اوپوځونه یی هم چی دکاکړوله جګړی څخه راګرزیدلي وو،په ډیری سختی وتوانیدل چی له جګړی وتښتی او ګرشک ته ځان ورسوی.
په دی ترتیب دبایزید انصاری ترمشری لاندی دروښاني پاځون، دخوشحال خان خټک ترمشری لاندی دختکوترپاڅون وروسته دکندهارپاڅون دخپلواکی ګټلوپه لاره کی دریم ګام ګڼلی شو. چی دکندهاردخلکو په ګډون ترسره شو چی زموږ په هیواد کی یی د خپلواکه دولت بنسټ کیښود.
دصفویانو له خوادکندهاردبیانولوپرله پسی هڅو،څه ګټه ونه کړه او میرویس خان، ملی قاید ترنامه لاندی اته کاله دکندهاروواکی په لاس کی درلودي. میرویس خان نیکه په(1715/1127ز) کال کی مړ شو.

میرعبدالعزیز

له میرویس نیکه وروسته دده ورور میر عبدالعزیزخان دکندهار حکومت مشری ترلاسه کړه خو نوموړی وروسته له دوه کلونو حکومت دمیرویس خان نیکه دکړنلاری خلاف له صفوی حکومت سره دپخلاینی لاره خپله کړه.
دقومونو او قبیلومشرانو دنوموړی داکارخوښ نه شو اودمیرویس خان زوی میرمحمود یي دخپل کاکا وژلوته تشویق کړ اونوموړی وروسته له دی کاره په(1727/1129ز) کال کی دننګرهارپرتخت کیناست.

خوشحال خان خټک

کله چي مغلو په هند کي پاچاهي کوله، د ملک شهباز په کور کي یو هلک پیدا شو ، په کال ۱۰۲۲ هجري . پر دې هلک یې خوشال نوم کیښود. خوشال د کوچنیوالي څخه زړه ور او هوښیار وو. کله به چي د پلار سره په مجلس کي ناست وو د مشرانو او خپل پلار خبروته به یي غوږ نیوه او په خبرو کي به یې ډیر فکر کاوه. خوشال خان درې وروڼه درلوده. خو تر ټولو وروڼو دی هوښیار او پوه وو. خوشال له کوچنیوالي څخه ډیر زړه ور معلومیده.

د خوشال پوهه او هوښیاري ورځ په ورځ زیاتیده، په شل کلني کي یې ډیر کتابونه ولوستل او د زیاتي پوهي خاوند سو. په شل کلني کي یي په شعر ویلو شروع وکړه. شعرونه یې د پښتونولی د احساساتو ډک دي. یوه ورځ ملک شهباز خان خوشال ته وویل، خوشاله زویه، که ته د خپل کام په مشرئ ومنل شی نو څه به وکړې؟ خوشال ورته وویل، تر څو ژوندی یم د قوم او اولس د هوساینې او د هیواد د لوړوالي د پاره به خدمت کوم. دا به زما د پاره د خوښئ ځای وي چي زه خپل اولس ته خدمت وکړای شم.

کله چي خوشال خان د قوم د خوا په مشر ی وټاکل شو د هند پاچا اورنګزیب ورته وویل ستا پلار زما په دربار کي ډیر قدر لري. خو پام کوه چي پښتانه د مغلو په مقابل کي سر در څخه پورته نه کړي،خوشال خان دده خبرو ته غوږ و نه نیوه او پښتانه یې دمغلو مقابلی ته ودرول ،اورنګزیب چي دده له کاره خبر شو خوشال خان یې بندي کړ او د هند جیل ته یې ولیګه. خوشال خان په هغه جیل کي د غیرته ډک شعرونه ولیکل.

خوشال خان د ۷۸ کالو په عمر مړ سو. خو نوم یې تل ژوندی دئ.

د خوشال خان شعرونه خو ډیردي خو دلته به یې یو شعر ولولئ:

چی ښایست لری په ستورو داسمانندارە ګوره
ددی خپل وجود په باغ کی په هرشان ننداره ګوره
چی هر ګل ورته نظر کړی دباغوان ننداره ګوره
راشه وغوره سترګی دجهان ننداره ګوره

(c) ketabton.com: The Digital Library

خوشحال خان يو زړور او په پښتنو کلک مين سړی و،ده به تل هڅه کوله چی خپل قوم او پښتنو ته خدمت وکړی، خوشحال خان سره له دی چی يو زړور او دجنګ په ډګر کی غښتلی وه، يونامتو شاعر هم و چی ډير شعرونه يې په خپل نوم ثبت کړی دی .

لکه چی وايي:

زه خوشحال توره په لاس کفن په غاړه

که خبر شوم چې پښتون دچا غلام شو

(c) ketabton.com: The Digital Library

د تيمورشاه پاچاهي (1793_1773)زيږديز:

تيمور شاه داحمد شاه بابا زوی په 1742 زيږديز کال په مشهد کې زيږيدلی دی. هغه دزدهکړوخاوند او ددری ژبې شاعر و.
داحمدشاه بابا دمړينې پروخت کې يې دهرات دوالی په توګه دنده درلوده.
تيمور شاه څو داخلی او بهرني پاڅونونه په بريالی توب سره له منځه يووړل. تيمورشاه دخپلی پاچاهئ په 20 کلنه موده کی وکړای شول چې هغه سيمی چی پلار يې ورته په ميراث پاتی وې، وساتي.دهغه تر مرګ ورروسته دهغه دزامنو بې اتفاقی ، دايران لاسوهنې او دروسانو او انګليسانو سيالی دافغاني لويې امپراطورئ دسقوط سبب شوې،تيمورشاه په 1793ز کال کې مړ او دکابل په چهارباغ کې خاوروته وسپارل شو.

دامير عبدالرحمن خان واکمني

دانګليسانو له ماتی سره سم په 1880ز کال کی دانګليسانو او امير عبدالرحمن خان تر منځ ليکنی راليکنيې او اړيکی پيل شوی. ددغو اړيکو په لړ کې دانګليسانو له خوا دعبدالرحمن خان سلطنت په رسمی وپيژندل شو.

امير عبدالرحمن خان کله چی دپاچاهي اعلان وکړ دانګريزانو تيريو پر افغانستان باندی ډيری ستونزی را منځته کړې وی،کابل خپل ارزښت له لاسه ورکړی و.
امير عبدالرحمن خان ديوځی موخو تو دمرکزی دولت دغښتلتيا لپاره پيسو ته اړتيا درلوده. دلګښتونودپوره کولو يوه لاره هم دمالياتو زياتول وو، ماليات يې وضع کړل اوپه مستقيمه اونامستقيمه توګه يې ترلاسه کړل........

ددغي دوری دناخوالو پيښو څخه يوه هم دافغانستان دختيځ او سويلی پولو ټاکل دډيورنډ دکرښې په واسطه وه.
مارتيمرډيورردنډ په 1893ز کال دانګريزانو له خوا ديو پلاوی په مشری دبريتانوی هند اوافغانستان تر منځ دپولو دټاکلو لپاره ټاکل شوی و، نوموړی دبريتانوی هند اوافغانستان ترمنځ پولو په خپله ګټه وټاکله او دسياسی، پوځی او اقتصادی فشارونوله لاری دغه کرښه پر افغانستان وتپله.چی هيڅکله دافغانستاندخلکو له خوا دغه پوله منل شوی نه ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

سلطان محمحد فاتح

داخل کله چې سلطان محمد خان په تخت کيناست نو عمر يې تر دوويشت کلنۍ پورې رسيده . دده نه مخته هغه دوه ځلې ، په داسې حال کې چې عمر يې يوائې څوارلس او پنځلس کاله و ، دخپل پالر په ژوند کې په تخت ناسته کړې وه . د سلطان مرادخان ثاني د مړيني سمدستي وروسته د سلطنت اراکينو هغه ته د سلطان دمړيني په اړه خبر ورکړ او هغه هم سمدالسه او پرته له ځنډه د کوچنۍ اسيا څخه د اورنه په لور را ستون شو . ځکه همدلته دهغه د تخت د کيناستو مراسم هم تر سره کيدونکي و . سلطان محمد خان د عثماني کورنۍ اوم ځوان سلطان و ، د عثماني سلطنت بنسټ ايښودونکي پخپله) عثمان خان (و چې د » غياث الدين کيخسرو سلجوقي « زوم و . سلطان محمد خان د عثمان خان د شا څخه اووم نسل جوړيږي ، د عثماني سلطنت بنسټ د نن څخه نژدې يوسلوديرش کاله پخوا هغه وخت کيښنول شو چې په (1300) عيسوی کال تاتاريانو په کوچنۍ اسيا يرغل وکړ او هلته يې سلجوقي واکمن) اوبيا دهغه وروسته د هغه زوې غياث الدين کيخسرو (سلطان عالؤ الدين وواژه . غياث الدين کوم زوې نه درلود ، يوازې يوه لور يې درلوده چې دعثمان خان په نکاح کې وه . په دې اساس د سلطنت اراکينو په يوه خوله او يوې راې سره عثمان خان د قونيا په تخت کيناوه او دخپل پادشاه په څير يې و منود. په دې توګه د » اسرائيل بن سلجوق « د زوزاکه څخه ، چې په (1077)کې يې خپل نظام جوړ کړې و ، په (1300) عيسوي کال کې نظام والړ او اوپه ځاې يې د عثماني سلطنت جوړ کړل شو. او دې سلطنت تر (1915) عيسوي کاله پورې دوام وکړ .... دعثماني سلطنت څخه مخته د سلجوقيانو پادشاهي وه ، دهغوې نيکه اسرئيل بن سلجوق نوميده . دا هغه څوک و چې د سلطان محمود غزنوي په حکم د هندوستان کالنجر په عسکري کال کې اوه کاله بندي شوي و . دعثماني سلطنت بنسټ ايښوونکې عثمان خان د سلجوقي حکمران په وخت کې د انګورې په سيمه کې د » ارطغرال « په کورنۍ کې پيدا شوي و . دا دسلطان عالؤالدين سلجوقي د حکمرانۍ وخت و . هغه د ارطغرال دميړانې اوهمت د کتلو وروسته ، هغه ته د بازنطينې د سرحداتو جاګير ور و سپاره . سلجوقي سلطان عالؤالدين د ارطغرال خان د احساناتو ممنون او مشکور هم و . سلطان محمد خانِ فاتح wپه حقيقت کې د سلطان محمد خان قبيله هم په لمړيو کې دهغو مهاجرو قبيلو څخه وه چې د چنګيز خان دحملو څخه يې خپل کلى کور او وطن پريښې و او په دشتو او غرونو کې يې سره تيندکونه وهل . دا قبيله د » ترکانو اوغوز« د قبايلو يوه برخه وه . چې د عثمان خان نيکه دارطغرال خان پالر » سليمان شاه« په مشرۍ کې خپل هيواد خراسان) افغانستان (پريښې و او په مختلفو هيوادونو کې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګرزیدو را ګرزیدو وروسته د شام(سوریې)په لور ور واړده شوي وو . دوې چې کله د فرات ددریاب څخه تیرشول نو سلطان محمد خان خراساني نیکه (سلیمان شاه) په هغه دریاب کې ډوب شو او و مړ . دهغه د مړیني نه وروسته د دې قبیلې ډیره برخه خپره وره شوه ، خو کوم کسان چې پاته شول هغوې د ارطغران خان او دهغه د وررو< دوندارخان > سره یو ځآې د کوچنۍ اسیا په لور روان شول او هلته د سلطان عالؤالدین سلجوقي دسلطنت پولو ته ور ننوتل « . الرډ ایوسلي د ترکي ایمپایر « تر لیکني الندي لیکي چې : چنګیزخان خوارزم شاه له منځه وړي و . اودهغه ټول سلطنت یې دخپلو زامنو تر منځه وویشه . کله چې د خراسان دا ماتې خوړلې در په در شوې قبیله د سلیمان شاه د ډوبیدو او مړیني وروسته د ارطغرال خان په مشرۍ د سلطان عالؤالدین سلجوقي سلطنت ته ور ننوته نو شمیره یې ځلورسوه او شل کورنو ته رسیده . ددغو څلوره سوه اوشلو کورنیو دغه ډله دسلطان عالؤالدین تر سیوري الندې دپنا اخستلو له پاره دقونیا د پایتخت په لور ور روان و چې په الره کې ارطغرال ته دوه فوځې ډلې په جنګ کې را ګیر څرګندي شوې . هغه یوه خوا هم نه پیژندله خو کله یې چې وکتل چې دهغوې یوه ډله د شمیرې له اړخه کمه او بله ځواکمنه ده نو سمدالسه د خپلو ۴۴۴ ملګرو سره یو ځاې دهغه کمزورې ډلې خوا یې ونیوله او داسې زبردسته حمله یې وکړ چې دښمن یې تیښتې ته و هڅاوه . دښمن میدان پریښود او خپلې ښنې یې سپکې کړې . دفتحې نه وروسته هغه ته ډاګیزه شوه چې دهغې ډلې مرسته یې چې کړې ده هغوې د سلطان عالؤالدین سلجوقي د فوځ کسان و، او مقابل لورۍ یې تاتاریان وو . د ارطغرال ددې میرانې په بدل کې سلطان عالوالدین سلجوقي هغه ته د دسفوت زرخیزه سیمه چې د سقاریه ددریاب په ښې لورې د بازنطیني (قسطنطنوي) پولو سره نښتې وه ، ورکړه ، تر څنګ یې ورته سفوت ښار هم ور بابښه . ارطغرال اودهغه ملګري چې د خراسان او ارمینیا څخه راغلي و ټول همدلته میشت شول . سلطان عالوالدین سلجوقي ارطغرال خان ته په دې سیمه کې دخپلو فوځونو د ساتلو اجازه هم ورکړه . او ترڅنګ یې ورته د بازنیطیني عسکرۍ کالو عسکرو ته د درس ورکولو حکم هم وکړ. دبازنطیني سلطنت مرکز قسطنطنیه وه. عالوالدین سلجوقي چې کوم خراساني ځوان ارطغرال ته په بازنطیني باندې دحملو کولو وینا کړې وه نو نژدې یونیم سل کاله وروسته دهمغه شخص د زوزاکه څخه سلطان محمد فاتح پیدا شو چې بالخره یې بازنطیني سلطنت) قسطنطنیه (فتحه کړه او د عیسویت د نړۍ دیوالونه یې سره ولړزول سلطان محمد خانِ فاتح ارطغرال خان په (1288) کال کې د (90) کالو په عمر له دې نړۍ څخه سترګې پټې کړې . هغه په خپل ټول ژوند کې د سلطان عالوالدین د ځآنګړې پاملرنې الندې و . ان تر دې چې داسې وخت هم راغي چې ارطغران د سلطان عالوالدین د نائب په څیر د تاتاریانو او بازنطینانو ګډ فوځ

(c) ketabton.com: The Digital Library

ته ماتې ورکړه . ددې په بدل کې ورته سلطان عالوالدين سلجوقي د » بني شهر او بروصه شهر « سيمي هم ورحواله کړی . او د ارطغرال د جاګير د نوم يی « سلطانوي » کيښود او هغه يی دخپلو فوځونو سپه ساالر و ټاکه . هالل ، دسلطان عالوالدين سلجوقي د بيرغ نښه وه ...... د ارطغرال خان د مړيني وروسته دهغه ستر زوی عثمان خان دهغه ځای ناستي و ټاکل شو . همدا د عثماني سلطنت بنسټ ايښوونکي او ددې سلطنت لمړی تاجدارهم و . دهغه پالر په خپل ټول ژوند کې د سلجوقي سلطنت سره تلپاتي وفاداري درلوده . سلطان هم د خپل پالر په قدم قدم کيښود او همغسي تګالره يی خپله کړه . خو دا داسي وخت و چې سلجوقي سلطنت خپله اخري ساه اخسته اوپه کوچنۍ اسيا کې ملوک الطوايفي حاکمه شوي وه. عثمانيان يواځې دبازنطيني دښمنانو په مقابل کې جنګيدل اويا په بله ژبه ، عثمانيان يواځې د عيسويانو پر خالف په جنګ رانښتي و . په دې وختو کې د قسطنطنيي پادشاه د خپلو درو ساتنه و نه شوه کړای او عثماني فوځونه دهغه (دتهينيا) ميدانو ته ور ننوتل . بازنطيني سلطنت چې درسول اهلل صلی اهلل عليه وسلم په وختو کې د ځواکمنو سلطنتونو څخه و د عثمان په وخت کې د زوال سره مخ شوی و . هلته دخپل منځي جګړو او حکومتي بدنظميو عثماني فوځونو ته موقع اوفرصت برابر کړې و چې هغوې دې د بازنطيني سلطنت په ډيرو برخو باندي ولکه وکړي . ددې نه مخته داسي يو وخت و چې بازنطيني سلطنت ان د کوچنۍ اسيا تر پولو پورې را غوځيدلي و . خو اوس په کوچنۍ اسيا کې د بازنطين سره يواځې » نائيسيا او نائيکوميډيا« سيمي اودهغي شاوخوا کلي پاته شوي و . د بازنطيني سيمو په لور د عثمان د توجه علت دهغه داسالم د تبليغ کول و . په هر صورت عثمان د اسالمي فوځونو له پاره داروپا دروازې پرانستي او د دانيال دروازې پرانستل د عثماني نسل له پاره يوه لوبه وګرزيده . عثمان د سلجوقي سلطان د فرمانبرداری په اساس ستريې ستري معرکې سر کړي دي چې ددې ډلې څخه د » قراجه حصار « معرکه تر ټولو مشهوره ده . ددې کال د فتحه کولو په واسطه مسلمانانو اروپايانو ته خبر ورکړ چې نور نو دهغوې د حکومت دوران مخ په ختميدو دي . سلطان عالوالدين سلجوقي خپل ميرني سپه ساالر عثمان ته د» نيزبيګ« خطاب ورکړ او هغه ته يی په خپل نوم دسکي د جاری کولو او په خپل نوم د خطبې د ويلو اجازه هم ورکړه . په دې توګه عثمان ته د شاهي لقب تر څنګ دپادشاهی نور ټول امتيازات هم ور په برخه شول . اوبيا لږ څه پاته کمښت هم په راتلونکو کلونوکې له منځه والړ . او دا هغه وخت و چې عثمان دسلطان عالوالدين سلجوقي او دهغه د زوی ديرليسي مړيني وروسته او ازاد او خپلواکه تاجدار په توګه را څرګند شو سلطان محمد خانِ فاتح د سلجوقي کورنۍ د حکومت د پای ته درسيدو سره سم د ال عثمان حکومت پيل شو . خو يو شمير سلجوقي اميرانو لکه (دکرمانيا امير)عثمان ته په ډيره کرکه او حسادت سره

(c) ketabton.com: The Digital Library

کتل ، او هغه یی خپل رقیب ګانه . همدا علت و چې لږه موده وروسته د عثمان او د کرمانیا دامیر تر منځه د جنګونو یوه نه پاې ته رسیدونکي لړی و نښته . اودا لړۍ د هغوې د پرلپسي ناستځایو تر منځه هم همغسې جریان پیدا کړ . عثمان داسالمی حکومت بنسټ کیښود او په (1301) کال یی د » تایئکومیدیا« سره رانښتي د »قیون حصار« کال کې په لمړني ځل د قسطنطنیا دشاهنشاهي فوځ سره مقابله وکړه او په دې مقابله کې ورته ډیره ستره بریا تر السه شوه . او تر شپږو کالو پورې یی د فتوحاتو لړۍ تر » بحراسود« پورې و غځیده . هغه په خپل ژوند کې په دریې محاذونو کې په یوه وخت فتوحات تر السه کول ، ..لمړی .... دباغي سلجوقي امرانو پر خالف .... بل ...د تاتاریانو پر خالف . .. دریم .... دبازنطیني فوځونو یعني د قسطنطنیی د پادشاه پر خالف.... په (1307) عیسوي کال کې عثمانیانو دبروصې ښار کالبند کړ، دا ښار په قسطنطنیه کې د کوچنی اسیا په نامه یادیده . دا د نړۍ تر ټولو اوږده کالبندي وه چې تر لسو کالو یی دوام وکړ. بالخره په (1326) عیسوي کال کې کالبندو فوځونو خپلې وسلې کیښودې او دعثمان خان زوې اولخان د فاتح په څیر دې کالته ورننوت ، په دې وختو کې عثمان خان په »سفوف« کې د مرګ په بستره باندې پروت و ، خو دهغه د مړینې څخه مخته د هغه زوې اولخان هغه ته د دې سوبې خبر ور ورساوه . همغه و چې عثمان خان هغه خپل ځاې ناستي و ټاکه او حکم یی وکړ چې دمړینې وروسته یی په بروصه کې خاورو ته وسپاري. تر څنګ یی حکم وکړ چې بروصه د عثماني سلطنت له پاره پایتخت وګرځوي . هغه دهغه د وصیت په مطابق همملته په بروصه کې خاورو ته وسپارل شو . د»عثماني دولت « تر نامه الندی تاریخ لیکي چې :عثمان خان د عثمانیه دولت لمړۍ تاجدار و . هغه هیڅکله هم دخپل ځان له پاره دسلطان کلیمه نه استعمالوله . دهغه زوې اولخان او لمسي) مراد اول (هم دخپلو ځانو له پاره د امیر کلیمه استعمالوله .د عثمانیه سلطنت د بنسټ ایښودونکي عثمان واده هم په ډیره په زړه پورې توګه تر سره شوي و . هلته د ښار سره نژدې د »ابتروني « په سیمه کې یو خداې پالي عالم او درویش صفته انسان » اوبالي »نومي اوسیده ، عثمان به دخپلې ځوانی په وخت کې هلته ډیر ورته ، هغه یوه ډیره ښایسته اوحسینه لور درلوده چې) مال خاتون (نومیده . یوه ورځ په ناڅاپی توګه د عثمان سترګې په دغه پیغله و نښتې ، او دکتلو سره سم پرې عاشق شو. هغه سمدالسه د نکاح پیغام ور ولیږه خو » اوه بالي « د یوه درویش او د سلطنت د امیر تر منځ د توپیر په پوهیدو باندې دا پیغام ونه مانه . ان تر دوو کالو پورې د عشق او محبت دا لړۍ روانه وه ، عثمان هم د اوه بالي کور ته تګ راتګ ته دوام ورکړ . په دې وخت کې څو نورو ترک سردارانو هم چې په ځواک او شهرت کې د عثمان څخه کم نه و د مال خاتون سره د واده کولو هیله څرګنده کړه . خو اوه بالي هغوې ته هم ځواب ورکړ . بالخره داسي

(c) ketabton.com: The Digital Library

يوه ورځ را غله چې عثمان هملته د » اوه بالي « په کور کې پاته شوې و يو عجيب او غريب خوب يی وکوت . » ويی کتل چې يوه سپوږمۍ د اوه بالي دسيني څخه را ووزي او کرار کرار ترې د څوارلسمي سلطان محمد خانِ فاتح سپوږمۍ جوړه شي او بيا د عثمان په سيني کې ور ننوځي ، بيا دهغه اړخه يوه ځواکمنه ونه راشنه شي چې همداسې پسې ستريږي ، ان تردې چې ددې ونې شاخونه د وچې او لمدې ټول ځايونه را و نغاړي ، د ونی د جرړو څخه د نړی څلور ستر دريابونه دجله ، فرات ، نيل او ډينوب را بهيږي او څلور ستر غرونه ، کوه قاف ، د بلقان غر ، دتور غر ، او د اتلس غر ددې شاخونه سنبالوي . په دې وخت کې يوه تيزه هوا راپيدا شی اودهغې ونی د پاڼو مخ چې په شکل کې توري ته ورتوالې لري د يوه ستر ښار لورې ته وګرځوي ، دا ښار ددوو سمندرونو او ددوو لويو وچو د رابوځاي کيدو په نقطه کې پروت دې ، او د يوې ګوتې په څير را څرګنديږي . پدې ګوته کې دوه زمرد او دوه نيلم ځاي په ځاي شوي دي، عثمان غوښتل دا ګوته په ګوته کړي چې يو ناڅاپه ګوته سره را خالصه شوه«...... د بيداريدو وروسته يی خپل خوب اوه بالي ته بيان کړ ، اوبالي په دې خوب کې د عثمان له پاره ښه راتلونکې وکوت اوهغه يی يوه غيبي اشاره و ګڼله او دخپلې لور » مال خاتون « نکاح يی ورسره وکړه . د عثمان همدغه خوب چې هغه نژدې يونيم سل کاله مخته ليدلې و د هغه د کړوسي سلطان محمد له اړخه پوره کيدونکې و . ددوسمندرونو او ددوو لويو وچو د رابوځاي کيدو نقطه د قسطنطنيی ښار و ، د سلطان محمدخان پلرونو او نيکونو کې د عثمان خان يو زوې » اورخان « هم د يوه فاتح او بهادر پادشاه په نوم ياديږي، دا عثماني سلطنت دويم تاجدار او د عثمان خان تر ټولو کوچنې زوې و . دهغه مشر ورور عالوالدين داسالمي علومو شوقی و تر څنګ يی د تصوف اوفلسفې سره هم ډيره مينه درلوده ، هغه ډيره پوه او مدبر انسان و ، د زمکې پرمخ تر ټولو لمړی منظم ، په دريشی سنبال ، تنخوا لرونکې او په فوځي ځايو کې اوسيدونکې فوځ » ينې چرې « دهمغې په سال او مشورې سره جوړ کړل شو . دهغه سره په دې مشوره کې » قراخليل « هم شريک و . ددې نه مخته په نړی کې فوځونه منظميدل او په ځانګړيو کاليو هم سنباليدل، خو دا کار به يواځې او يواځې د جنګ په ورځو کې تر سره کيده . د روميانو او يونانيانو په سلطنتونو کې هم همدا ډول رواج و . دسيدنا عمر رضی اهلل عنه په وخت کې د عسکرو له پاره تنخوا ګانې ټاکلې شوې وې او د رخصتيو رواج هم دهمغه له وخته پيل شوې و، خو په هغو وختو کې د فوځي بارکونو او ياد تلپاتې عسکري تمځايونو آند له چا سره نه و . په دې اساس دا کار تر ټولو لمړی اورخان د خپل مشر ورور عالوالدين او خپل دوست قرا خليل په سال سره تر سره کړ . هغه ټول هغه ځوان عيسوي بنديان چې په مختلفو

(c) ketabton.com: The Digital Library

جنګونو کې یی نیولی و د روزني له پاره همدې ډول روزنځایو کې واچول او یو باقاعده فوځ یی ترې د » ینې چري « په نامه جوړ کړ.

دسلطان محمد فاتح دوران په (1481) کال کی پای ته ورسید. د (1451)نه تر (1481) پوری ،په دیرشو کالو کی سلطان محمد فاتح په قسطنطنیه باندی حکومت وکړ. د سلطان په وخت کی اسالمی حکومت د اروپا تر لری لری ځایو پوری و غځید .دسلطان فاتح نه وروسته عثماني حکمران » سلیمان اعظم قانونی « (1550نه تر 1566) پوری ډیر شهرت وموند .مشهور امیر البحر) خیرالدین باربروسا(دهمدی سلطان په وخت کی مشهور شو ، دخادم الحرمین االشریفین لمړنی لقب تر ټولو دمخه » بایزید« خپل کړی و . خوپه عثمانی حکمرانانو کی د خالفت منصب تر ټولو دمخه (لمړی سلیم عثمانی) ته ورکړل شوی و . اخری عباسی خلیفه » المتوکل « و چی په قاهره کی یی د سالطین مملوک تر سیوری اندی ظاهری شان وشوکت درلود خو په حقیقت کی دواکمنی څخه بی برخی وو ..... دخالفت پګړی (اول سلیم عثمانی) ته په سر اینبوول شوی وه . دمقدسو مقاماتو کنجګانی ، د انحضرت صلی اهلل علیه وسلم مبارکه توره ، علم او څادر د خالفت دسند په توګه » سلیم « ته ورکړل شوی و . دهمدی وروسته د عثمانی خلفاؤ نومونه په خطبه کی اخستل کیدل . عثماني سلطنت نزدی شپږ سوه کاله دوام وکړ او د عثمانی خالفت اخری بدنصیبه خلیفه » سلطان عبدالحمیدخان ثانی « و ، چی حکومت یی د لمړی عمومي جنګ پا پایلو کی له منځه والړ . دغه خلیفه په (1918) کال د نظربندی په دوران کی ساه ورکړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(دنیکمرغه او سوکاله افغانستان په هیله)

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library